

Adalékok az 1929-es salgótarjáni bányászsztrájk történetéből

(MEGEMLEKEZÉS A SZTRÁJK 35. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL)

A világ haladó közvéleménye 1929 nyarán a Kommunista Internacionálé felhívása felé fordult. A nagyjelentőségű dokumentum szerint augusztus 1-ét háborúellenes nappá kell nyilvánítani. A burzsoá kormányok, köztük a magyar hatóságok is felléptek az antimilitarista nappal kapcsolatos készülődések ellen.

A Belügyminiszter 1929. július 10-i körlevelében utasítja a főispánokat és a kerületi főkapitányokat, hogy készüljenek fel a várható augusztus 1-i demonstrációkra. A körlevél felhívja a figyelmet, hogy az előkészületeket kísérje figyelemmel „minden gyanús jelenség”-ről tegyenek jelentést. Figyelmezteti a határmenti közbiztonsági szerveket, hogy a határközi személyforgalmat kísérjék figyelemmel, mert Ausztriából és Csehszlovákiából illegális határatlépések várhatók.

A Salgótarjáni Járási Kapitányság vezetője július 26-i jelentésében már arról tájékoztatja Issekutz Aurél helyettes államtitkárt, hogy a Járás területén Szánas, Sára aknából, valamint Géza tárón az ott dolgozó kommunisták munkája következtében egy órás leállásra készülnek a háború elleni tiltakozásul.¹

A Magyar Királyi budapest I Csendőrkerület parancsnoksága megerősíti a hírt és hozzáteszi, hogy „a mozgalom irányítói és szervezői Hován, Eppich és Pothornik baglyasaljai elbocsátott munkások.”

Hován József, Eppich Albert, Pothornik József és társai tevékenysége nem volt hiábavaló. 1929. augusztus 1-én a kommunisták irányításával gyűlésre került sor Baglyasalján Szénás lejtakna előtt. A reggel munkába érkező bányászok megvárták az éjjeli műszakban dolgozók kiszállását.

Amikor ők is felszínre kerültek Eppich Albert felállt egy felborított csillére és beszédet intézett az elégedetlen bányászokhoz. Beszédében a bányászok nyomorát vázolta, követelte a 8 órás munkaidő bevezetését, a csilletörlések megszüntetését.

A SZTRÁJK OKA

A munkások harcos gyűlése hamarosan a csendőrök fülébe jutott. Néhány perccel később 12 csendőr érkezett a helyszínre, Szatai csendőrőrsparancsnok vezetésével. A gyűlést ugyan sikerült megzavarniok, de a tömeg felszólításuk ellenére sem oszlott szét.

Egységesen megtagadták a bányába való leszállást, csákányt, baltát ragadva elindultak a bányagazgatóság épülete felé. A csendőrség a tömeg elé állt, de végülis hátrálva az igazgatóság épületéhez szorult. Ekkor Szatai őrsparancsnok a felbőszült tömeg láttán lábhoz vezényelte a puskákat és nem lövetett, amire a bányászok behatoltak az igazgatósági épületbe. Az urak akkorra már eltűntek. Hült helyük volt.² Elsner százados 1929 augusztus 11-én 8 óra 40 perckor leadott 167/K. T. 1929. sz. távmondatában arról számol be, hogy a bányamunkásság a baglyasaljai szénkörzet kivételével munkába állt. Baglyason azonban 366 bányász nem állt munkába. A sztrájk okát abban látja, hogy a főok az augusztus 1-i politikai jellegű célkitűzés

a háború elleni fellépés, a többi indok — a csillebírások leszállítása, a két elbocsájtott munkás visszavétele és a betegpénz újbóli felemelése — csak ürügy.³

Másnap a salgótarjáni csendőrszárny-parancsnok jelentésében arról tájékoztatja az államtitkár helyett, hogy Sára, Szánas, Géza bányákban a munkát felvették de „ugyanazon szénkerülethez tartozó Rau-akna 236 bányász ma lépett 6 óraker sztrájkba.” A sztrájk oka: a csillebírásolás magas százaléka, továbbá, hogy az igazgatóság nem engedélyezte az üdülési szabadságot, valamint a Szánas akna légvezetékének kifogásolása, hogy az alkalmatlan a célra.⁴

Néhány nap múlva a csendőrség megpróbálta a bányászok közül kiemelni a hangadókat. Így tartóztatták le Kákuk József, Furák András, Eppich Ede, Pot-hornik József munkásokat.

Amikor a dolgozók tudomására jutott a vezetők letartóztatása, egységesen a csendőrlaktanya elé vonultak és az Internacionálé eléneklése után követelték a négy bányász szabadon bocsájtását.

A csendőrség először tévőzött, de a dolgozók elszánt fellépésére kénytelenek voltak a négy vezetőt szabadon bocsátani. A Népszava így emlékezik meg az eseményekről:

„A salgótarjáni bányamedencében Baglyasalja bányatelepen 350 munkás lépett sztrájkba, nem bevallottan augusztus 1-i tüntetés célzattal, hanem a sztrájk okául a csillebüntetés- pénzek magasságát és a betegsegély-pénzek alacsony voltát, továbbá két bányamunkás elbocsátását jelölve meg. Valószínű azonban, hogy ez a baglyasaljai sztrájk kommunista eredetű és a felhozott indokok az eredeti cél leplezésére irányultak.”

A munkásosztályt eláruló jobboldali szociáldemokraták nem jó szemmel nézték a kommunisták elretörését a salgótarjáni iparmedencében. A kongresszus előkészítésének időszakában mindent elkövettek, hogy biztosítsák a jobboldali vezetést a szakszervezetekben. Kiadványokat és röplapokat adtak ki, a Népszavában megtevesztő cikkeket közöltek. Peyerék segítségére sietett a bányakapitalizmus is. A salgótarjáni körletben két embert az üzemvezetőség hosszabb időre szabadságot, hogy Peyer érdekében agítaljanak. A salgótarjáni Forgács- telepről Princz Ferenc, a nagybányai üzemtől Orosz Márton kapott szabadságot.

A kommunisták sem ültek tétlenül. Amikor sikerült bejárniuk az ország bányakerületeit, néhány nappal a kongresszus előtt Budapestre utaztak. A helyi szakszervezeti vezetők helyett is nagyrészen illegális kommunisták mentek a fővárosba. A nógrádi szénmedencében is nagy várakozással tekintettek a kongresszus elé.

1929 október 1-én Budapestről Baglyasaljára érkeztek Eppich Albert és Kerdi István, hogy átadják a kongresszussal kapcsolatos helyi utasításokat. Ezek a sztrájk megszervezésének részletkérdéseit tartalmazták. Az itthonmaradt illegális kommunisták és ifjúmunkások az utasításnak megfelelően mindjárt munkához is láttak. A november 1-^é mindenszentek napját leleményesen felhasználva, megszervezték a tüntető jellegű felvonulást.

Elsején a „körmenet” nem a szokásos helyről indult, hanem a baglyasaljai Sára-lejtésakna bejáratától, ahol 1926-ban 7 bányászt ért halálos baleset. Már az indulás előtt nagyszámú tömeg tolongott a bánya bejárata előtt, hogy tanújelét adja munkásszolidaritásának és kifejezésre juttassa a munkásosztály akaratának egységét. Egy bányászasszony, Szabó Ferencné kötényében piros szegfűt vitt a felvonuláson. Ezeket szétosztották egymás között. Amikor a menet elindult a baglyasaljai őrs valamennyi csendőre ott ólálkodott a felvonulók körül.

A csendes tüntetés résztvevői között lévő kommunisták és KIMSZ-isták, baloldaliak és szimpatizánsok menetközben megszervezték a csoportvezetők értesítését. E szerint 2.-án le kell állítani a salgótarjáni szénmedence valamennyi bányáját.

A felvonulók a temetőbe érve piros szalagokkal díszített koszorúkat helyeztek el a 7 bányász sírjára és a sírhantokra piros szegfű százait helyezték el. A csendőrség éjnek idején levágatta a piros szalagokat.

Másnap november 2.-án a kora reggeli órákban először a baglyasaljai bányászok léptek sztrájkba, néhány órán belül az egész nógrádi szénmedencében leállt a munka. 23 bányában hamarosan 5000 ember sztrájkolt.

A feladat sikeres végrehajtása után egy levéllel azonnal Budapestre küldték Petesházi Józsefet. A nógrádi bányászok általános sztrájkáról írtak és követelték annak kiterjesztését az ország valamennyi bányamedencéjére.

A BÁNYÁSZ KONGRESSZUS

A bányász kongresszust 1929 november 1.-én és 2.-án tartották. Az áruoló szociáldemokraták a kongresszuson is folytatták az aknamunkát Peyer kijelentette, hogy „elegünk van a véres szájú kommunistákból, az Eppich és Pothornik féle társaságból”. „Ezeknek nincs itt helyük, ezeket mind Moszkvába kell szállítani.” Peyer kijelentésére a baloldali küldöttek részéről nagy felháborodás támadt. Peyert elmondák mindenféle munkásárulónak. A vita olyan heves fordulatot vett, hogy Horváth József salgótarjáni küldött két széket ragadott és ezzel akart nekimenni az áruoló munkásvezérnek.

Erre a rendőrség nyomban eltávolított 13 baloldali küldöttet a kongresszus színhelyéről. A feszültség még csak fokozódott, amikor Salgótarjánból távirat érkezett, amelyben közölték, hogy Salgótarján és környéke bányamunkássága sztrájkba lépett, és követelik a küldöttektől az országos bányász-sztrájk kimondását. Ezután a közgyűlés elnöke felolvasta a Petesházi által hozott levelet is. A baloldal követelésére a kongresszus megszavazta az országos bányász-sztrájkot. A jobboldali szociáldemokraták több baloldali küldöttet különböző mesterkedéssel próbáltak eredeti álláspontjától eltéríteni. Peyer Károly pedig rendőrtisztek kíséretében jelent meg és ismét szavaztatott az országos bányászsztrájk ellen. Ez az aknamunka megtörte a baloldali küldöttek egységét, s így az általános bányászsztrájk nem sikerült.⁵ Ha országosan nem is tudták megszervezni a sztrájkot, a salgótarjáni iparmedencében négy hétig tartott. A legélénkebb megmozdulások Baglyasalján, Kazáron Somlyó bányán voltak. A Népszava rendszeresen tudósította olvasóit a sztrájk állásáról.

Néhány kiemelés a lap idevonatkozó cikkei tartalmából:

- November 6: „A salgótarjáni medencében 3000 bányamunkás sztrájkol. A sztrájk oka: nem kaptak választ benyújtott kérelmeikre.”
- November 7: „Változatlanul tovább terjed a sztrájk a salgótarjáni medencében. Az igazgatóság eddig még nem tett kísérletet a tárgyalásra.”
- November 8: „Változás annyiban van, hogy csütörtökön a kisterenyei bányatelep munkásai csatlakoztak a sztrájkhoz.”
- November 12: „A salgótarjáni medencében hétfőn újabb esemény történt. Ismét 6000 munkás csatlakozott a sztrájkhoz. Ezek a Horthy telep és Inászó bányamunkásai. A harc már olyan éles, hogy a baglyasaljai bányászok vezetőit letartóztatta a csendőrség.”
- November 15: „Letartóztatásokkal, kilakoltatásokkal operál a vállalat . . . 30 munkás-család ellen indítottak eddig kilakoltatási eljárást.”

November 17: „Új helyzet előtt a salgótarjáni bányászsztrájk . . . A salgótarjáni igazgatóság ridegen elutasította a munkásokat . . . A csendőrezredek fenyegetése . . .”

November 18: „ . . . A vállalat elküldte a munkásoknak a leszámolást . . .”

November 19: „hétfőn reggel újabb telepek, így a zagyvai telepek is csatlakoztak a sztrájkolókhoz.”

November 21: „A tárgyalások még mindig nem indultak meg, ehelyett az igazgatóság különböző trükkökkel iparkodik megnehezíteni a sztrájkolók helyzetét.”

November 22: „Hat bányász kivételével, mindenkit szabadon bocsátottak. Ezt a hat bányamunkást is éspedig Salamon Imrét, Eppich Edét, Kakukk Ferencet, Sulyok Andrást, Blaskó Lajos és Földi István a vizsgálóbíró ugyancsak szabadon bocsátásra javasolta, de az ügyész fölfolyamodást jelentett be.”

November 23: „Általános bányászgyűlést akarnak tartani a munkások, de eddig nem kaptak rá engedélyt.”

November 24: „A salgótarjáni bányászokat további harcra kényszeríti a vállalat . . . Nem veszik vissza a leszámolt munkásokat . . . Csóka szereplése ellenállásra bátorítja a vállalatot.”

November 26: „A sztrájk amely november 1.-én kezdődött és még mindig tart . . .”

November 27: „Véget ért a salgótarjáni bányamunkások sztrájkja . . .”⁷

És így látta a helyzetet a rendőrség a sztrájk negyedik hetében: „Momentán csak a salgótarjáni medencében áll a sztrájk. A sztrájkot, amint az megállapítható, az aknabizalmiak csinálták, az aknabizalmiak pedig nem szociáldemokraták, hanem kommunisták, vagy olyan szociáldemokrata párti tagok, akik kommunista beállítottságúak. A sztrájkok itt-ott való felbukkanásának és sikerülésének egyik okát abban lehet látni, hogy a Bánya- és Kohómunkások Országos Szövetségének, tehát a szociáldemokratáknak a vezetősége meglehetősen legyengült, befolyása a munkásságra már nem az ami volt, s annak ellenére, hogy november 2.-án és 3.-án megtartott rendkívüli közgyűlésen megint a szociáldemokraták nyertek, habár igen csekély 4 szavazat többséggel, a helyzet urainak nem mondhatók.

Nem uralja a munkásokat, a Csóka Vendel gazdasági bányamunkás szövetsége sem, mert ezeknek a száma sem ponderáló. A helyzet most az, hogy a tarjáni medencében Lapujtón kb. 450-500, Baglyasalján kb. 1000, Etesen kb. 100-an, Pálfalván mintegy 600-an állnak sztrájkban, s ezek erősen kitartanak követeléseik mellett, amelyeket kérvény alakjában még november előtt, október utolsó napjaiban beadtak a vállalat igazgatóságánál. Bizonyos dolog, hogy vannak panaszai, amelyek némileg megokoltnak látszanak.”⁸

A salgótarjáni kommunisták szerepét és jelentőségét a burzsoá lapok sem becsülték le. A Magyarország 1929. november 6.-i számában a következőket olvashatjuk:

„A magyarországi vidéki kommunista szervezetek közül legfontosabb szerepe a salgótarjáninak van. Ebben a határmenti városban és környékén elég sok bolsevik van. Mint a vasárnapi számunkban jelentettük ezen a környéken most is van sztrájk, ami kommunista izgatásra vezethető vissza. A salgótarjáni kommunisták látják el a futárszolgálatot. Vasárnaponként turista öltözetben lepik el a határmenti hegyeket, átmennek a cseh területre és visszajövet hátizsákjukban csempészik be a kommunista röplapokat és folyóiratokat.”⁹

A sikertelen bányász kongresszus után elfogató parancsot adtak ki azok ellen.

akik megszervezték a salgótarjáni szénmedencében az általános sztrájkot. A sztrájkmozgalom szervezői Budapestről már haza sem térhettek. Bujdosniok kellett, mert kereste őket a rendőrség. Pothornik József fejére 5 ezer pengő vérdíjat tűztek ki. A szervezők családtagjait kilakoltatták. A munkahelyről még azokat is elbocsátották, akik lakást, vagy támogatást mertek adni a sztrájk vezetőinek. A kommunistáknak és baloldali vezetőiknek vissza kellett vonulniuk.¹⁰ De a naponként megjelenő röpcédulák, amelyek nemcsak Csehszlovákiából, hanem Budapestről is jöttek és terjesztésre kerültek igen nagy gondot okoztak a rendőrségnek és csendőrségnek. A hatóságok az illegális sajtótermékek terjesztését saját embereik beépítésével próbálták megállapítani. A beépített emberek baloldaliaknak, kommunistáknak adták ki magukat és igyekeztek a röpiratot terjesztő elvtársak, vagy párttagok bizalmába férkőzni. Ilyen hivatásos spiclik is voltak, akik jutalmukat rendszeresen csekkszámlán kapták meg.

Molnár Pál

Baán János: SÓSHARTYÁNI RÉSZLET